

УДК 378.013+37.017.7

В. В. Ягоднікова

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ

Реалії сьогодення, що характеризуються динамічними і кардинальними змінами у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства вимагають активної і безпосередньої участі кожного громадянина країни у здійсненні цих процесів. Сучасні трансформації у соціально-політичній та економічній сфері потребують соціально зрілих молодих фахівців, які характеризуються моральною відповідальністю, усвідомленою активною суспільною позицією, ціннісною спрямованістю, здатних до досягнення певних результатів у житті і професійній спроможності. Усе це створює передумови для модернізації вітчизняної освіти і виховання, пошуків шляхів набуття студентами особистісних, професіональних та соціальних якостей на засадах новітніх наукових підходів. Одним з таких підходів є аксіологічний, який, як наголошує О. Сухомлинська, в умовах «кризи моральності і правосвідомості, соціальної нестабільності, політичної дезорієнтації, деморалізації молоді» визначається як найпріоритетніша виховна проблема [1, с. 26]. Отже, реалізація аксіологічного підходу до виховання соціальної зрілості студентів є однією з актуальних проблем у сучасній вітчизняній педагогічній науці.

Використання аксіологічного підходу до аналізу освітньо-виховних реалій і процесів, а також впровадження його у виховний процес є предметом дослідження українських науковців, зокрема І. Беха, О. Вишневського, І. Зязюна, В. Лутая, О. Сухомлинської та ін. Учені вважають, що аксіологічний підхід доцільно виокремити як теоретико-методологічну основу сучасного виховання, що надає йому ціннісної спрямованості. Тому, відповідно до завдань нашого дослідження, доцільним є визначення сутності та висвітлення шляхів впровадження аксіологічного підходу до виховання соціальної зрілості студентів.

Мета статті – визначити сутність аксіологічного підходу до виховання соціальної зрілості студентів та шляхи його реалізації.

Термін «соціальна зрілість» з'явився у 20-х роках ХХ століття для позначення «...сутності якостей та рис особистості, здатної виконувати завдання з побудови комуністичного суспільства. В основу цих якостей і рис покладені знання про навколишню дійсність, поцінування виробничої діяльності та вміння її здійснювати, усвідомлення значущості колективу і здатність ставити загальні інтереси вище особистісних. Саме останньому положенню надавалася домінуюча першість, що на практиці вилилося в надмірну заорганізованість соціального виховання як основного фактора формування зростаючої особистості» [2, с. 41].

Для визначення сутності аксіологічного підходу до виховання соціальної зрілості студентів звернемося з початку до визначення поняття «соціальна зрілість».

Аналіз наукових доробок вітчизняних і зарубіжних дослідників виявляє два ключові підходи до розгляду цього феномену. Перший підхід трактує соціальну зрілість з погляду опису інтрапсихічних умов суб'єктивних переживань людини, задоволеної життям і собою (А. Адлер, К. Роджерс, К. Юнг та ін.).

Другий підхід – з боку її соціальної значущості для суспільства, тобто акцентуються властивості, процеси, умови становлення, цінності, що дозволяють людині набути такої значущості (Б. Ананьєв, В. Мухіна, А. Реан, С. Рубінштейн та ін.).

Соціальна зрілість розглядається як стійкий стан особистості, що характеризується цілісністю, передбаченістю, соціальною спрямованістю поведінки в усіх сферах життєдіяльності. Зріла особистість – це особистість, яка активно володіє своїм оточенням, володіє стійкою єдністю особистісних рис і ціннісних орієнтацій та здатна правильно сприймати людей і себе [3, с. 177]. У цьому контексті важливими є висновки Н. Бордовської [4], яка виокремила базові компоненти соціальної зрілості навколо яких певним чином і групується множина інших: відповідальність, терпимість, саморозвиток, позитивне мислення.

Визначаючи соціальну зрілість як спрямованість людини на поведінку в суспільстві, яка передбачає здатність до самостійного і відповідального ухвалення рішень, визначення власного життєвого шляху, прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, С. Вершловський [5] до складових соціальної зрілості відніс: розвинуті пізнавальні переживання, критичність мислення, готовність до співробітництва, толерантність, відповідальність, самоповагу, які деталізуються в самостійній пізнавальній діяльності, свідомому виборі професії, способі особистого життя, організації власного дозвілля, збереженні здоров'я.

За результатами дослідження О. Каменевої [6], соціальна зрілість є інтегративною якістю особистості, синтез базових компонентів: соціальної активності, толерантності, орієнтації на соціально значущі цінності, креативності, рефлексії, соціальної відповідальності.

Л. Канішевська [7, с. 14] вважає, що соціальна зрілість – це інтегративна властивість особистості, що виявляється у сформованості соціальних настановлень, спрямованих на свідому реалізацію суспільних норм і цінностей; проявів соціальних якостей; оволодіння сукупністю основних соціальних ролей, що дозволяють особистості компетентно діяти в усіх сферах суспільного життя.

На думку О. Михайлова, соціальна зрілість студента – це якісний ступінь розвитку його особистості за умов конкретного соціального середовища, який забезпечує творче входження студента у різні види соціокультурної ситуації та сприяє його соціально-професійному зростанню.

Чим активніше формується соціальна зрілість особистості студента, вважає дослідник, тим більш насиченим стає його соціальний потенціал, а відповідно це сприяє й більш високому ступеню зрілості середовища його існування. Тобто у процесі розвитку освітнього середовища, його структури, соціальна зрілість як соціальне явище може перетворюватися в інтеграційну якість, узагальнену для аналізу соціальної зрілості особистості. Звідси випливає, що поняття соціальної зрілості особистості взаємозв'язане зі змістом зрілості середовища її існування, соціальної групи, й суспільства в цілому [8, с. 8].

Ф. Філіппов [9] визначає соціальну зрілість як об'єктивно необхідний етап розвитку особистості, що характеризується досягненням самостійного соціального стану людини, зумовлений професійно-технічними і соціальними вимогами, рівень освіти та професійної підготовки забезпечує реалізацію людиною її цивільних прав і обов'язків, засвоєння, інтеріоризацію етичних норм і цінностей класу, соціальної групи, суспільства в цілому, традицій і духовного багатства національної й загальнолюдської культури. Соціальна зрілість настає в ході соціального становлення особистості, а не в результаті якого-небудь одномоментного акту. Тобто вона фіксує одне з головних досягнень процесів навчання і виховання, здійснюваних сім'єю, школою, ВНЗ, соціальним оточенням, соціумом у цілому (І. Кон).

Таким чином, виховання соціальної зрілості студентів є одним з пріоритетним напрямом навчально-виховного процесу ВНЗ.

У вихованні соціальної зрілості студентів вважаємо доцільним обрати аксіологічний підхід. Саме аксіологічний (гр. *axios* – цінний) або ціннісний підхід розкриває зв'язок між теоретичним і практичним аспектами виховання соціальної зрілості як світоглядної орієнтації майбутнього фахівця, оскільки саме сформовані цінності особистості спрямовують її відповідну поведінку, соціальну активність, взаємодію з оточенням.

Аналіз наукової літератури свідчить, що аксіологія – це наука про цінності; філософське учення, що з'ясовує природу і спосіб буття людських цінностей [10]. Під цінностями ми розуміємо сукупність реальних предметів і абстрактних ідей, які визначають світогляд, спрямованість особистості, регулюються її поведінку на певні цілі діяльності та мають високу значущість для суспільства [11, с. 154].

Важливими цінностями людства є: життя, здоров'я, любов, освіта, праця, творчість, краса та ін., зміна відбувається лише в їх ієрархії один до одного залежно від виховання, його ідеалів, принципів, еталонів, ціннісних понять, культурних норм суспільства, а також від ідеалів, мети життєдіяльності особистості (Н. Башавец) [12, с. 194].

Цінності є духовним стрижнем особистості, визначають її світогляд, спрямованість, мотиви, бажання, установки. Вони виявляються у знаннях та уміннях людини, сприяють пізнанню світу, орієнтують поведінку на певні цілі діяльності, спілкування, регулюють соціальну поведінку. Цінності особистості є основою для формування

життєвої і професійної стратегії. Отже, людина пізнає світ крізь призму цінностей, які спрямовують, організовують і регулюють поведінку людини на певні цілі діяльності.

О. Савченко [13] акцентує на тому, що гуманістичні цінності в освіті зумовлюють зміну авторитарно-дисциплінарної моделі виховання на особистісно орієнтовану, сутнісними ознаками якої є виховання з максимальною індивідуалізацією, створення умов для розвитку та самовдосконалення, осмисленого визначення власних можливостей і життєвих цілей.

Такої ж думки В. Ісаєв, В. Сластьонін, Є. Шиянов [14], які зауважують, що аксіологічний підхід органічно властивий гуманістичній педагогіці, оскільки вона розглядає людину як найвищу цінність суспільства і самоціль суспільного розвитку. У цьому зв'язку аксіологія, яка є більш загальною по відношенню до гуманістичної проблематики, може розглядатися як основа нової філософії освіти і, відповідно, методології сучасної педагогіки.

На принциповій значущості аксіологічного підходу до виховання наполягає Н. Голованова [15]. На її думку, для виховання в межах аксіологічного підходу важливим є розуміння про об'єктивний світ цінностей, соціокультурну реальність, життя людини і суспільства. Таким чином, наголошує Н. Голованова, цінності життя стають змістом виховання. Авторка переконана в тому, що аксіологічний підхід заснований на процесі розуміння і засвоєння різних цінностей. Тому виховання на основі аксіологічного підходу, вибудовується як процес засвоєння цінностей, їхньої інтеріоризації. Цей процес охоплює такі етапи:

- пред'явлення цінності в реальних умовах виховання;
- її первинне оцінювання, забезпечення емоційно позитивного ставлення до даної цінності;
- виявлення сенсу цінності та її значення;
- прийняття усвідомленої цінності;
- включення прийнятого ціннісного ставлення в реальні соціальні умови дій і спілкування вихованців;
- закріплення ціннісного ставлення в діяльності та поведінці студентів.

Таким чином, аксіологічний підхід виявляється насамперед у інтеріоризації суспільних цінностей, перетворення їх у системи особистісних цінностей, на які студент орієнтується у життєдіяльності та надає соціальної зрілості ціннісної спрямованості. Цей підхід дає змогу усвідомити, що цінності створюють фундамент для особистісної світобудови, а також моделювання поведінки, соціальної взаємодії відповідно до особистісних світоглядних переконань та ідеалів.

Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що саме аксіологічний підхід до зазначеної проблеми передбачає формування у студента життєвої і професійної позиції, потреби до самоконтролю, саморозвитку, самооцінки, самовдосконалення, самореалізації,

усвідомлення життя як надважливої цінності. Тобто аксіологічний підхід реалізується через усвідомлення майбутнім фахівцем загальнолюдські, національні, громадські, сімейні, професійні, особистісні цінності, які здатні служити світоглядним орієнтиром у його поведінці й діяльності.

Однак важливим для реалізації аксіологічного підходу до виховання соціальної зрілості студентів є те, що цінності мають різну значущість для всіх. Адже кожна людина є неповторною, має власні особливі властивості, цілі, знання, інтереси, потреби, пріоритети, уподобання, бажання тощо. Саме це необхідно враховувати у ході організації процесу засвоєння цінностей.

Для цього, за допомогою методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча, нами були виявлені особливості цінностей у студентів. В дослідженні взяли участь студенти 2-3-х курсів різних спеціальностей Одеського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Одержані результати дослідження засвідчили, що в структурі термінальних цінностей перше місце зайняли такі цінності, як свобода – 49,4%, любов – 47,6%, наявність добрих і вірних друзів – 44,3%, цікава робота – 32,7%. Такі цінності як: активне діяльне життя (23,8%), громадське визнання (36,5%), продуктивне життя (38,2%), розвиток (28,8%), пізнання (27,6%) отримали останні позиції.

Щодо інструментальних цінностей, то результати виявились такими: перші місця були обрані – незалежність (57,6%), високі запити (45,8%), сміливість в обстоюванні своєї думки, своїх поглядів (42,4%), чесність (43,2%). На останніх позиціях виявились: відповідальність (42,7%), терпимість до поглядів і думки інших (35,6%), тверда воля (46,5%), самоконтроль (43,3%).

Одержані результати засвідчили, що студенти орієнтуються переважно на ті цінності, які відповідні їхньому віку і життєвої ситуації. Але такі цінності як: відповідальність, робота над собою, постійне фізичне і духовне самовдосконалення, громадське визнання, терпимість до поглядів і думки інших, широта поглядів, продуктивність в роботі, вміння приймати раціональні рішення не є для них значущими. Отже, вкрай важливим постає питання реалізації аксіологічного підходу до соціальної зрілості студентів.

Для втілення аксіологічного підходу до виховання соціальної зрілості студентів вважаємо доцільним спиратись на запропоновані О. Сухомлинською вимоги, а саме:

1) педагогічна ідеологія повинна будуватись на життєстверджувальному позитивному змісті, а не на критиці й негативі явищ довколишньої світу;

2) педагогічний процес має бути цілісним поєднанням процесів навчання й виховання, які ґрунтуються на єдиних підходах і характеризується єдиною стратегією розвитку;

3) систему педагогічних впливів на особистість треба здійснювати не стільки за допомогою використання ідей загальносвітової значущості,

перебудови світу, скільки через залучення педагога до внутрішнього світу молодшої людини, виявлення ним прагнення зрозуміти її та допомогти зорієнтуватися в наявній реальності;

4) оскільки для юнацтва велике значення мають цінності молодіжної субкультури, доцільно педагогізувати їх, активно залучаючи до навчально-виховного процесу;

5) під час формування ціннісних орієнтацій індивідуума слід повноцінно використовувати можливості колективу як основного провідника соціальних цінностей і групових норм для осіб, які входять до нього [1, с. 26–27].

Реалізація даного підходу передбачає організацію виховного процесу, зміст якого можна розглядати як інтегровану єдність матеріальних, моральних і духовних цінностей. На нашу думку, актуалізація діяльності органів студентського самоврядування сприятиме розвитку самостійності, відповідальності, впевненості у собі, соціальної активності, толерантності, оволодінню сукупністю соціальних ролей.

Забезпечення засвоєння соціально-моральних норм і цінностей, розвитку і прояву соціальних якостей, набуття позитивного досвіду ефективної взаємодії студентів, їх самовизначення, самоствердження, самореалізацію стане можливим через їхню участь в суспільно-корисних справах, волонтерську русі, благодійних і громадських акціях і марафонах, соціальних проектах.

Вагомий ціннісний потенціал мають такі колективно творчі справи як суспільно-політичні і правові ринги, квести, відкриті трибуни, прес-конференції, форуми, фестивалі, конкурси тощо.

Чим різноманітніша, не стандартна, ціннісна і значуща для студентів буде діяльність, тим, на нашу думку, ефективнішим буде виховання соціальної зрілості студентів.

Застосування саме аксіологічного підходу до виховання соціальної зрілості сприятиме якісному засвоєнню студентами абсолютних вічних, національних, громадянських, сімейних цінностей, а також у спонуканні їх бути творцями власної системи цінностей, які стануть світоглядним орієнтиром у професійної діяльності й житті.

Перспективи подальших розвідок в цьому напрямку вбачаємо у визначенні і науковому обґрунтуванні педагогічних умов виховання соціальної зрілості студентів.

Список використаної літератури

- 1. Сухомлинська О.** Сучасні цінності у вихованні : проблеми, перспективи / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 24–27.
- 2. Канишевська Л. В.** Генеза педагогічних знань щодо сутності феномена «соціальна зрілість» / Л. В. Канишевська. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Вип. 10. – Т. 2. – С. 38–47.
- 3. Кон И. С.** Социальная психология / И. С. Кон. – М. : Московский психолого-

социальный институт, Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 1999. – 560 с. **4. Бордовская Н. В.** Педагогика : учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2000. – 304 с. **5. Вершловский С. Г.** Личность, семья, школа / С. Г. Вершловский. – СПб. : УПМ, 1996. – 134 с. **6. Каменева Е. Г.** Развитие социальной зрелости студентов педагогического вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Е. Г. Каменева. – Оренбург, 2004. – 184 с. **7. Канишевська Л. В.** Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : дис. ... д-ра. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Канишевська Любов Вікторівна. – К., 2011. – 512 с. **8. Михайлов О. В.** Формування соціальної зрілості студентів економічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / О. В. Михайлов. – К., 2001. – 20 с. **9. Филиппов Ф. Р.** Социология образования / Ф. Р. Филиппов. – М., 1980. – 199 с. **10. Философский словарь** / под ред. И. Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с. **11. Ягоднікова В. В.** Формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи : теоретичні і практичні аспекти : монографія / В. В. Ягоднікова. – Одеса : Видавць В. В. Букаєв, 2016. – 496 с. **12. Башавець Н. А.** Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів: дис... на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук: 13.00.04 / Башавець Наталія Андріївна. – Одеса, 2012. – 554 с. **13. Савченко О. Я.** Цілі і цінності реформування сучасної школи / О. Я. Савченко // Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні : – К. : ІЗМН, 1997. – С. 238–240. **14. Слостенин В. А.** Педагогика : учеб.пособ. для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Слостенина. – М. : Академия, 2002. – 576 с. **15. Голованова Н. Ф.** Подходы к воспитанию в современной отечественной педагогике / Н. Ф. Голованова // Педагогика, 2007. – № 10. – С. 38–47.

Ягоднікова В. В. Аксиологічний підхід до виховання соціальної зрілості студентів

В статті здійснений аналіз поняття «соціальна зрілість», розкрито сутність аксіологічного підходу та його виховний потенціал. Розглянуто роль навчального закладу у вихованні соціальної зрілості. Доводиться, що цінності складають один з критеріїв соціальної зрілості. Представлено результати дослідження з виявлення особливостей цінностей студентів. Пропонуються шляхи реалізації аксіологічного підходу до виховання соціальної зрілості студентів.

Ключові слова: виховання, соціальна зрілість, студенти, аксіологічний підхід, цінності.

Ягодникова В. В. Аксиологический подход к воспитанию социальной зрелости студентов

В статье осуществлен анализ понятия «социальная зрелость», раскрыта сущность аксиологического подхода и его воспитательный потенциал. Рассмотрена роль учебного заведения в воспитании социальной зрелости. Доказывается, что ценности составляют один из критериев социальной зрелости. Представлены результаты исследования по выявлению особенностей ценностей студентов. Предлагаются пути реализации аксиологического подхода к воспитанию социальной зрелости студентов.

Ключевые слова: воспитание, социальная зрелость, студенты, аксиологический подход, ценности.

Yahodnikova V. Axiological Approach to Education of Social Maturity of Students

The article analyzes the concept of "social maturity", reveals the essence of the axiological approach and its educational potential. The role of educational institution in the education of social maturity is considered. It turns out that values are one of the criteria of social maturity. The results of research on revealing peculiarities of students' values are presented. The ways of implementation of the axiological approach to the education of students' social maturity are offered.

Key words: education, social maturity, students, axiological approach, values.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.091.12.011.3-51

А. В. Яцинік

**ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА
УСПІШНОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Останні зміни у системі освіти, трансформація поглядів на сучасного педагога, акцентують увагу на необхідності формування творчої особистості, якій притаманні вміння приймати нестандартні рішення, здатність до самовиховання, саморозвитку та самовдосконалення, усвідомлення важливості саморозвитку у професійній педагогічній діяльності. Особливої значущості набуває проблема впровадження інклюзивного навчання у сучасний освітній простір України. Це питання набуває актуальності, коли мова йдеться не тільки про доступність